

พุทธญาณวิทยากับภูมิปัญญาไทย

เรื่องพระสังกัจจายน์กับพระศรีอารยเมตไตรยอนาคตพุทธเจ้า

Buddhist Epistemology and Thai Wisdom on Kaccayana Mahathera and Sri-Ariyametteyya, The Future Buddha

ดร.วีรชาติ นิมอนงค์

Dr.Veerachart Nimanong

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาปรัชญาและศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย คณะมนุษยศึกษา มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (เอแบค)

บทคัดย่อ

ชาวพุทธเถรวาทไทยบางคนยังมีความเชื่ออย่างสับสนว่าพระสังกัจจายน์ที่มีรูปลักษณะอ้วนท้วน (พระอ้วนไทย) คือ พระพุทธเจ้านามว่าพระศรีอารยเมตไตรยที่ชาวพุทธมหายานจีนนับถือบูชาอยู่ (พระอ้วนจีน) เป็นองค์เดียวกัน ซึ่งถ้าว่าตามตำนานที่มีฐานญาณวิทยาประสบการณ์นิยมและเหตุผลนิยม เดิมก็เป็นคนละองค์กันจริง แต่ญาณวิทยาแนวใหม่ที่เรียกว่าการตีความ สามารถตีความว่าเป็นองค์เดียวกัน ได้โดยไม่ขัดแย้งกัน หรือไม่ใช่เป็นการเข้าใจผิด ในบทความนี้ ผู้เขียนต้องการตอบปัญหาทำไมชาวพุทธจึงเข้าใจสับสนในเรื่องพระสังกัจจายน์กับพระศรีอารยเมตไตรย โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ (๑) เพื่อศึกษา พุทธญาณวิทยากับทฤษฎีญาณวิทยายุคใหม่ แนวเดิมและยุคใหม่แนวใหม่ (New Epistemology) คือ การตีความ (Hermeneutics) ทั้งโดยทั่วไป (ตะวันตกและตะวันออก) และในพระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษา ภูมิปัญญาเรื่องประวัติพระสังกัจจายน์เปรียบเทียบกับพระศรีอารยเมตไตรย และ (๓) เพื่อประยุกต์ใช้ทฤษฎี ญาณวิทยาทั้งเก่าและใหม่ในการทำความเข้าใจเรื่องพระสังกัจจายน์เปรียบเทียบกับพระศรีอารยเมตไตรย ของมหายานจีนซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า ทฤษฎีการตีความแนวใหม่ไม่ได้ปฏิเสธแนวเดิม เพียงแต่เสริม และบูรณาการเข้ากันเท่านั้น เช่น ทฤษฎีเจตนาผู้แต่งของชไลมาเคอร์ยังเป็นการใช้นิรนัยที่อยู่บนฐานของ เจตนาผู้แต่งและภาษาของผู้แต่งคือยังมีกฎเกณฑ์เหมือนหลักนิรนัย การตีความเชิงพุทธไม่ได้ละทิ้งหลัก ศรัทธา ๑๐ หลักปัญญา ๓ และหลักสิกขา ๓ เพียงแต่บูรณาการอุปถัมภ์ธรรมเข้าไปและวิเคราะห์ด้วย หลักอนุพัพพมรรคและอุปายโกศลวิธี พุทธญาณวิทยาแนวใหม่ซึ่งเรียกว่าการตีความ ย่อมสอดคล้องกับ ญาณวิทยาพุทธแนวเดิมคือแนวสังขนิยมเชิงปฏิบัตินิยมที่ยอมรับความมีอยู่โดยสมมติของสรรพสิ่งที่อิงทั้ง วัตถุและจิต แต่ความมีอยู่โดยสมมตินี้จะเข้าไปยังรู้ได้ด้วยประสบการณ์ตรงของแต่ละบุคคล ปฏิบัตินิยม แนวพุทธอิงอาศัยการปฏิบัติวิปัสสนาเพื่อเข้าถึงความจริงเพื่อความสิ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิง ซึ่งแตกต่างจาก ปฏิบัตินิยมทั่วไปที่นึกคิดในสำนักนี้เน้นการเข้าถึงความจริงหรือความรู้แนววิทยาศาสตร์ ดังนั้น กรณีศึกษา

ภูมิปัญญาไทยเรื่องพระสังกัจจายน์และพระศรีอารยเมตไตรยของพุทธศาสนิกชนไทยจึงสามารถเข้าใจได้ตามแนวการตีความเชิงปฏิบัตินิยมแนวพุทธเป็นการบูรณาการเข้ากับปฏิบัตินิยมทั่วไป โดยสรุปการตีความแนวเดิมยึดเหตุผลเป็นสำคัญถือว่าเป็นคนละองค์แต่การตีความแนวใหม่ถือเอาศรัทธาเป็นสำคัญจึงถือว่าเป็นคนละองค์หรือองค์เดียวกันก็ได้ ยึดจิตที่เป็นกุศลที่ได้จากการบูชาเป็นหลักสำคัญ

คำสำคัญ: พุทธญาณวิทยา, ภูมิปัญญาไทย, พระสังกัจจายน์, พระศรีอารยเมตไตรย

Abstract

Some Thai Buddhists confusedly believed in Kaccayana Mahathera (Thai fat monk), to be one and the same with Sri-Ariyametteyya (Chinese fat monk). While the modern Epistemology like Rationalism and Empiricism stated that they are definitely different monks, but the new Epistemology, i.e. Hermeneutics, would say that they can be understood as one and the same monk. In this paper, the writer wants to answer the question why Thai Buddhists understandingly confused the story of Kaccayana Mahathera with Sri-Ariyametteyya, through the following 3 objectives: (1) To study modern Epistemology of both early and later period; (2) to study comparatively the story of Kaccayana Mahathera and Sri-Ariyametteyya; and (3) to interpret the story of Kaccayana Mahathera of Theravada and Sri-Ariyametteyya of Chinese Mahayana, with those two traditions of Epistemology, traditional Epistemology and Hermeneutics. The research results are founded that the new Epistemology or Hermeneutics did not oppose to the traditional one, it just supplements and integrates with one another, say for example, Friedrich Schleiermacher's theory of Author's intention is actually a kind of deduction, based on the Author's intention and Author's language, that is to say, it still consists of rules like deduction. Likewise, the Buddhist Hermeneutics does not also ignore the 10 Principles of faith (Kalamasutta), 3 kinds of Wisdom (Panna), and 3 Higher Trainings (Tisikkha), it just supplements and integrates with Apannakadhamma, which is analytically added by the Gradual Path (Anupubbamagga) and the theory of Skills in Means (Upayakosala). New Buddhist Epistemology or Hermeneutics can get along with the traditional Epistemology, which is called in other words as Realistic Pragmatism, which recognizes the conventional existence of both mind and body that can be realized by the individual direct perception. The Buddhist Realistic Pragmatism differs from the

general Pragmatism in that the former depends on Insight Meditation to understand things as they are, the latter on the scientific experimentation. Therefore, the study of the Buddhist Epistemology and Thai Wisdom based on Kaccayana Mahathera and Sri-Ariyametteyya can be understood according to the New Buddhist Epistemology or Hermeneutics in other words, called the Buddhist Realistic Pragmatism with the supplement of general Pragmatism. In conclusion, the Buddhist Hermeneutics helps the Buddhists understand that both Kaccayana Mahathera and Sri-Ariyametteyya are the same, because it uses Faith accompanied by Wisdom derived from Respect as the basis for understanding.

Keywords: Buddhist Epistemology, Thai Wisdom, Kaccayana Mahathera, Sri-Ariyametteyya, The Future Buddha)

บทนำ

ในบทความวิจัยเรื่อง พุทธญาณวิทยากับภูมิปัญญาไทยเรื่องพระสังกัจจายน์กับพระศรีอารยเมตไตรยอนาคตพุทธเจ้านี้ ผู้วิจัยนำเสนอประเด็นเรื่องญาณวิทยาทั่วไปทั้งแนวเก่าแนวใหม่ให้เป็นที่เข้าใจก่อน แล้วโยงเข้าหาญาณวิทยาหลังสมัยใหม่ทั้งตะวันตกและพระพุทธรศาสนาเพื่อให้เห็นพัฒนาการของเนื้อหาสาระด้านญาณวิทยา และ เพื่อให้สามารถเห็นประโยชน์ของญาณวิทยาว่าสามารถช่วยเราให้เข้าใจเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นปัญหาถกเถียงกันอยู่ ถือเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยเขียนเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอประเด็นภูมิปัญญาเรื่องพระสังกัจจายน์กับพระศรีอารยเมตไตรยเข้ามาเข้ามาเป็นกรณีศึกษา การนำทฤษฎีญาณวิทยาตะวันตกมาประยุกต์ใช้ในการตีความเรื่องราวทางพระพุทธรศาสนา ก็เพื่อเป็นมุมมองทางเลือกให้เห็นว่าทฤษฎีญาณวิทยาตะวันตกก็สามารถให้ความรู้ได้ในระดับหนึ่งและให้เห็นความแตกต่างระหว่างทฤษฎีตะวันตกและทางพระพุทธรศาสนา ดังนั้นผู้วิจัยจะได้นำเสนอประเด็นที่สำคัญเป็นลำดับไป ดังนี้

๑. ศึกษาทฤษฎีญาณวิทยายุคใหม่ แนวเดิมและยุคใหม่แนวใหม่ คือแนวการตีความ และการตีความยุคหลังสมัยใหม่ ทั้งโดยทั่วไปและโดยเฉพาะในพระพุทธรศาสนา

ในการวิเคราะห์กรณีศึกษาพระสังกัจจายน์ จะเน้นญาณวิทยายุคใหม่แนวใหม่คือการตีความและการตีความยุคหลังสมัยใหม่ ซึ่งจะใช้ทฤษฎีการตีความแนวพุทธร่วมด้วยเพื่อศึกษาภูมิปัญญาพุทธและภูมิปัญญาไทยในเรื่องความเชื่อพระอ้วนทั้ง ๒ สำนวน^๑

^๑ เอกวิทย์ ณ ถลาง, ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภาค, (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๔, ๑๔๔, ๒๕๓, ๒๓๔.

๑.๑ ญาณวิทยาทั่วไปยุคใหม่แนวเดิมและยุคใหม่แนวใหม่คือการตีความ:

ญาณวิทยายุคใหม่แนวเดิม ที่นักปรัชญาเหตุผลนิยม และประสบการณ์นิยมกำลังรุ่งโรจน์ ยุคใหม่นี้มีเกณฑ์ตัดสินความจริงเป็นระบบ สัญลักษณ์ของญาณวิทยายุคใหม่คือทฤษฎีนิรนัยและอุปนัย ส่วนสัญลักษณ์ของยุคใหม่ตอนปลายมีการตีความเพิ่มขึ้นเรียกว่าตรรกะแนวใหม่ เช่นการตีความของกาดาเมอร์เป็นต้น แต่ก็มีฐานมาจากตรรกะแบบวิภาษวิธีของเฮเกลนั่นเอง

หลักสำคัญของญาณวิทยาทั่วไปทุกยุคทั้งแนวเดิมและแนวใหม่: ญาณวิทยาคือปรัชญา ญาณวิทยามีลักษณะเดียวกับปรัชญา แม้แต่คำแปลของทั้ง ๒ คำนี้ก็มีความหมายแนวเดียวกัน คือ คำว่าญาณวิทยานิยามว่า วิธีหาความรู้ ส่วนปรัชญาคือ การรักที่จะรู้ นักปรัชญาจะต้องเริ่มจากการทำปรัชญา ๓ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่หนึ่ง คือ ศึกษาให้เข้าใจว่า ใครพูดหรือทำหรือเขียนหรืออะไรไว้ (who said what) ขั้นที่สองคือถามในใจว่าทำไมเขาจึงพูดหรือเขียนหรือทำอย่างนั้น (why s/he said so) และ ขั้นตอนที่สามในฐานะนักปรัชญาต้องแสดงจุดยืนว่าถ้าเราเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยหรือทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยต้องให้เหตุผลได้ว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเพราะเหตุใด (why you agree/disagree) เราจะเห็นได้ว่าลักษณะคิดแบบ ๓ ขั้นตอนนี้ทำให้เรารู้จักฟังคนอื่นเขา การคิดต่างไม่ใช่การสร้างปมขัดแย้ง เพราะคิดต่างเน้นการเข้าใจตนเองให้มากขึ้นว่าทำไมเราจึงไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของเขา ความหมายของปรัชญาจึงไม่ตายตัวว่าปรัชญาหมายถึงความหมายอะไรแน่ แต่ความหมายของปรัชญาขึ้นอยู่กับความสนใจของนักปรัชญาต่างกาลเทศะ ความหมายของปรัชญาตอบได้อีกนัยคือปรัชญาคืออภิปรัชญาหมายถึงศึกษาว่า เราคือใคร ญาณวิทยาหมายถึงเรารู้อะไร และจริยศาสตร์หมายถึงเราทำอะไรตามความรู้นั้นเพื่อเข้าถึงความเป็นตัวเราหรือสถานภาพของเรา (what we do)

หลักญาณวิทยาทั่วไปยุคใหม่ (Modern Age) แนวใหม่ (New Epistemology): ญาณวิทยายุคใหม่ตอนต้นเน้นตรรกะแนวเดิมของยุคโบราณตั้งแต่สมัยอาริสโตเติล แต่ญาณวิทยายุคใหม่ตอนปลายหันมาสนใจวิธีวิภาษวิธีของเฮเกลที่เน้นการสังเคราะห์ระหว่างข้อยืนยันกับข้อโต้แย้ง ซึ่งเป็นฐานของญาณวิทยาแนวใหม่เรียกว่า ศาสตร์แห่งการตีความ ซึ่งมาจากคำว่า “เฮอร์เมนูติกส์” (Hermeneutics) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้คำจำกัดความว่า อรรถปริวรรตศาสตร์ หมายถึงศาสตร์แห่งการตีความหรือการยกย่องเปลี่ยนแปลงความหมายคำ ศาสตร์แห่งการตีความเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศาสตร์แห่งความเข้าใจ เพราะคำว่า “เฮอร์เมนูติกส์” มีรากศัพท์มาจาก เฮอร์มีส (Hermes) ซึ่งเป็นเทพเจ้าแห่งการสื่อสาร (God of Messenger) ของกรีก กล่าวกันว่า เทพเฮอร์มีสต้องทำหน้าที่สื่อสารระหว่างหัวหน้าเทพเจ้าด้วยกันและระหว่างเทพเจ้ากับมนุษย์ เพราะมีของวิเศษคือรองเท้าติดปีกจึงเดินทางได้ไวดังใจคิดหรือกระแสน้ำ และมีไม้ถือศักดิ์สิทธิ์อันเป็นสัญลักษณ์ของการปรองดองด้วยเพราะเคยใช้ห้ามการวิวาท

ของบรรดามนุษย์และสัตว์ที่ทะเลาะกัน เฮอร์มีสสื่อสารด้วยใจ เพราะต้องเรียนรู้ภาษาของเทพและมนุษย์ รวมทั้งสัตว์เพื่อสื่อสารให้พวกเขาเข้าใจ ดังนั้น ศาสตร์แห่งการตีความจึงเป็นศาสตร์และศิลป์แห่งความเข้าใจด้วย^๒ ในกลางศตวรรษที่ ๑๗ เจ.ซี.แดนอเออร์ (J.C.Dannhauer) ได้นำเอาคำว่าเฮอร์เมนูติกส์มาใช้เป็นคนแรกเพื่อใช้ตีความคัมภีร์ทางศาสนา กฎหมายและวรรณคดีโดยมีเป้าหมายเพื่อหาความถูกต้องทางภาษาและประวัติศาสตร์ ต่อมา ชไลมาเคอร์ (Friedrich Schleiermacher 1768-1838) ผู้ได้รับการขนานนามว่า เป็นบิดาแห่งการตีความสมัยใหม่^๓ ดังนั้นตั้งแต่ชไลมาเคอร์เป็นต้นมา เฮอร์เมนูติกส์ก็เริ่มถูกนำมาใช้ตีความตำราทั่วไปโดยไม่จำกัดแต่เฉพาะตำราทางศาสนา กฎหมายและวรรณคดีเท่านั้น ทำให้ วิลเฮล์ม ดีลไธ (Wilhelm Dilthey 1833-1911) หันมาพัฒนาศาสตร์แห่งการตีความอย่างจริงจัง

๑.๒ พุทธญาณวิทยา

พุทธญาณวิทยาแยกออกจากฮินดู เพราะพุทธญาณวิทยาปฏิเสธพระเวท พุทธญาณวิทยาจึงยืนยันอนัตตาแบบประจักษ์ประมาณพิเศษหรือวิปัสสนาภาวนา คือวิธีการหาความรู้แบบประสบการณ์ตรง พุทธญาณวิทยาจึงเป็นสำนึยมโนแห่งที่มาของความรู้ จัดเป็นปฏิบัตินิยมในแง่วิธีการหาความจริง^๔

พุทธญาณวิทยายอมรับที่มาของความรู้ของฮินดูเพียง ๓ อย่างในบรรดา ๖ อย่าง ดังกล่าวมาคือยอมรับประจักษ์ประมาณ อนุমানประมาณ และ ศัพทประมาณ^๕ โดยถือว่าที่มาของความรู้ที่เหลืออีก ๔ อย่างนั้น สามารถสังเคราะห์ลงในอนุমানประมาณ และญาณวิทยาพุทธเน้นประจักษ์ประมาณมากกว่าอย่างอื่น ที่สำคัญคือพุทธญาณวิทยาถือว่าประจักษ์ประมาณต้องเป็นประจักษ์ประมาณพิเศษ เพราะในพระพุทธศาสนามีหลักภาวนามยปัญญาเป็นส่วนพิเศษออกไป นอกจากสุตมยปัญญาซึ่งเทียบได้กับศัพทประมาณและจินตมยปัญญาซึ่งเทียบได้กับอนุমানประมาณ ซึ่งจะไม่ขอขยายความในบทความนี้ ในบทความนี้จะเน้นพุทธญาณวิทยาแนวใหม่ ดังนี้

พุทธญาณวิทยาแนวใหม่ : การตีความหรือ เฮอร์เมนูติกส์ในพระพุทธศาสนา

มีเฮอร์เมนูติกส์ในพระพุทธศาสนาหรือไม่ ? โลเปซ นักวิชาการด้านเฮอร์เมนูติกส์แนวพุทธกล่าวสรุปว่า “การตีความในพระพุทธศาสนา เริ่มต้นเป็นทางการอย่างเต็มรูปแบบ ตั้งแต่พระพุทธศาสนา ยังอยู่ในประเทศอินเดียแล้ว อย่างเช่นในคัมภีร์บางแห่งพระพุทธเจ้าตรัสว่า สังฆาทันตยาเป็นอนัตตา แต่ในที่อื่นพระองค์ตรัสให้ฟังอรรถา ซึ่งดูเป็นเรื่องขัดแย้งกัน แต่ว่าที่น่าสังเกตก็คือพระพุทธเจ้าได้ทรงวาง

^๒ Klemm, David E, *Hermeneutical Inquiry*, 2 Vols, (Atlanta: Scholars Press,1986) , pp. 30-31.

^๓ Klemm, *Hermeneutical Inquiry*, 2 Vols.p. 2.

^๔ Kalupahana, *Buddhist Philosophy : A Historical Analysis*,1976, p. 16.

^๕ Chatterjee, Satischandra, *The Nyaya Theory of Knowledge: A Critical Study of Some Problems of Logic and Metaphysics*, (Calcutta: University of Calcutta, 1978), pp. 53-54.

หลักการตีความไว้ให้แล้วในบางเรื่อง”^๖ ลาโมทท์ให้ทัศนะเสริมว่า พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินการตีความทั้งธรรมะและวินัยว่าถูกต้องหรือไม่อย่างไร^๗ และ บอนด์กล่าวต่อว่า พระพุทธศาสนามีเฮอร์เมนูติกส์อยู่แล้ว โดยเฉพาะในคัมภีร์เนติปกรณ์และเปฏโปกเทศ ซึ่งเป็นเฮอร์เมนูติกส์แบบวิสุทธิมรรคและวิมุตติมรรค^๘

ถามว่าอรรถปริวรรตศาสตร์แนวพุทธมีลักษณะอย่างไร ? อรรถปริวรรตศาสตร์ในพระพุทธศาสนาเป็นการผสมกันระหว่างการอธิบายความและการตีความ เพราะคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นลักษณะกฎธรรมชาติ หรือ หลักธรรมนิยาม ๕ อย่างในธรรมนิยามสูตร ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เป็นการผสมผสานระหว่างทฤษฎีปิดใจนิยม (Exclusivism) และ ทฤษฎีเปิดใจนิยม (Inclusivism)^๙ ลาโมทท์กล่าวว่า หลักสำคัญขั้นพื้นฐานของการตีความทางพระพุทธศาสนา (A Basic Hermeneutical Principle) ตามแนวพระสูตรของมหายานชื่อ “จตุปติสรณสูตร” (Catuhpratisaranasutra) ที่กล่าวถึงกฎ ๔ ข้อของการตีความทางพระพุทธศาสนาไว้โดยสรุป แต่จะไม่อธิบายในที่นี้^{๑๐} โดยทั่วไปพระพุทธองค์ทรงวางหลักเกณฑ์การวินิจฉัยธรรมวินัยไว้แล้ว มหาปเทศเป็นหลักใหญ่สำหรับอ้างอิงเพื่อสอบสวนเทียบเคียงพระธรรมวินัยหลักอปณกัณฐกรรมจัดว่าสำคัญมาก

หลักการตีความแบบอปณกัณฐกรรม (The Apannaka Interpretation)

พระพุทธเจ้าจาริกไปในแคว้นโกศล แล้วทรงเสด็จแวะพักที่หมู่บ้านสาလာ ทรงตรัสถามชาวบ้านสาละว่า ท่านมีศาสดาใดๆ ที่น่าพอใจน่าศรัทธาบ้างหรือไม่ เมื่อชาวบ้านตอบว่าไม่มี พระองค์จึงทรงแนะนำให้สมาทานธรรมที่ไม่ผิด ๕ ประการโดยสรุปคือ^{๑๑} แม้สมณพราหมณ์จะกล่าวไว้ว่า

ก. โลกหน้าไม่มี

ข. ถือศีลไร้ประโยชน์

ค. สุขทุกข์ไม่มีเหตุปัจจัย

ง. ไม่มีโลกหลังจากตาย

จ. นิพพานไม่มี

^๖ Lopez, Donald S. (Ed.), *Buddhist Hermeneutics*, (Honolulu: University of Hawaii Press, 1988), p. 3.

^๗ Lopez, ed., *Buddhist Hermeneutics*, 1988, pp. 11-27.

^๘ Lopez, ed., *Buddhist Hermeneutics*, 1988, pp. 29-45.

^๙ Lawson, E. Thomas and McCauley, Robert N. (1990). *Rethinking Religion: Connecting Cognition and Culture*. (Cambridge: Cambridge University Press). p.p. 12-31.

^{๑๐} Lamotte, 1988, pp.11-27 in Lopez, Donald S. (Ed.). (1988). *Buddhist Hermeneutics*. (Honolulu: University of Hawaii Press).

^{๑๑} พระสูตรนี้ทรงปรารภถึงทัศนะ ๕ ประการซึ่งกำลังแพร่หลายอยู่ในเวลานั้น กล่าวคือ (๑) นัตถิกทิกฺขณิ หรือ อุจเฉททิกฺขณิ (๒) อภิรียทิกฺขณิ หรือ อกรรมวิปากทิกฺขณิ เป็นต้น (พระราชมุนี, ๒๕๒๙/1986, ๒๐๕)

ถ้อยคำของสมณพราหมณ์เหล่านั้นจะเป็นจริงหรือไม่จึงยากไว้ แต่คนคนหนึ่งที่ทุศีล มีความเห็นผิด พูดว่าผลของบุญบาปไม่มี ย่อมถูกวิญญูชนติเตียนในปัจจุบัน ถ้าโลกหน้ามีคนคนนั้นก็ถือเอาโทษ ทั้งสองฝ่ายคือถูกติเตียนในปัจจุบัน และตายไปก็จักเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนผู้ที่เห็นว่า มี ย่อมถือถูกตามหลักอปัณณกรรม

ในอปัณณสูตรนี้ พระพุทธองค์ยังทรงแนะนำให้ปฏิบัติตามหลักอปัณณกปฏิบัติ คือข้อปฏิบัติ ที่ไม่ผิดมี ๓ อย่าง ๑. อินทริยสังวร คือ สำรวมอินทริย์ ๒ คือ ตา หู จมูกลิ้นกายใจ ๒. โภชนมัตตัญญูตา คือความรู้จักประมาณในการบริโภค ๓. ชาคเรียนุโยค คือ การประกอบความเพียรไม่เห็นแก่นอน โดยตรัสถึงพ่อค้า ๒ คนที่ปฏิบัติถูกและผิดหลักอปัณณกรรม เรื่องเล่าว่า พ่อค้า ๒ คนพร้อมด้วยสินค้า ๕๐๐ เล่มเกวียนกำลังเดินทางไปค้าขายเมืองเดียวกันและถ้าเดินทางไปพร้อมกันจะไม่ดี จึงมาตกลงกันว่า ใครจะเดินทางไปก่อน พ่อค้าคนที่หนึ่งสมมติชื่อ ก. เขาไม่เกี่ยงไม่ว่าจะเป็นฝ่ายเดินทางไปก่อนหรือไปทีหลัง ส่วนพ่อค้าคนที่สองชื่อ ข. ต้องการเดินทางไปก่อน ในใจเขาคิดว่าไปก่อนจะได้ขายสินค้าได้มาก ถนนหนทาง จะได้ไม่เสียหาย จะได้มีหญ้าสดให้ม้ากินก่อนเป็นต้น ด้วยการคาดคะเนหรือใช้ตรรกะอย่างนี้ ข. จึงออก เดินทางไปก่อน ปรากฏว่าการณไม่ได้เป็นไปดังตรรกะ เขาถูกปล้นกลางทาง ลั่นเนื้อประดาตัว ส่วน ก. เดินทางภายหลังประสบความสำเร็จร่ำรวยกลับมา ประเด็นอยู่ตรงที่ว่า ข. ใช้ตรรกะ และคิดว่าจะเอาชนะ เพื่อนให้ได้ ภัยและความหายนะจึงมาถึงตัว ส่วน ก. ไม่ได้คำนึงถึงตรรกะเลย ความคิดและการตัดสินใจ ของเขาแน่นอนไม่ได้ล้มเหลว และไม่มีเงื่อนไขประการใด จึงไม่มีการขัดแย้งและสำเร็จโดยดี^{๑๒}

อปัณณวิธีไม่ใช่เป็นเกณฑ์แห่งนัยวิเคราะห์แบบที่อิงประสบการณ์หรือการอนุมานล้วน แต่เป็นนัย วิเคราะห์อย่างหนึ่งที่อิงอาศัยจิตวิทยาเป็นแกนนำ พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักอปัณณกรรมแก่ชาวสาละ ซึ่งไม่มีศาสนา หรือยังไม่ปักใจนับถือศาสนาใดๆ แต่มีวิจารณ์ญาณ ชาวสาละยอมรับได้ วิธีอปัณณกรรมนี้ จึงเหมาะที่จะนำมาใช้ในยุคโลกาภิวัตน์ ในยุคที่มีทั้งผู้ที่นับถือและไม่นับถือศาสนา แต่มีวิจารณ์ญาณ มีความร่วมมือซึ่งกันและกัน โดยไม่ยึดมั่นแข็งตึงซึ่งกันและกัน ตามทฤษฎีของศาสตราจารย์กรีติ บุญเจือ คือยุคหลังนวยุค ซึ่งประกอบไปด้วยกระบวนการทัศน์ที่ 5 กระบวนทัศน์ที่ปราศจากความยึดมั่นถือมั่น มีแต่ ความร่วมมือ

^{๑๒} ดูผิวเผินอปัณณวิธีมีส่วนเหมือนคำสั่งเด็ดขาดในทฤษฎีกรณียธรรม (Deontology) ของคานท์ แต่ไม่ใช่ อปัณณวิธีอยู่ระหว่างกลางของ ทฤษฎีกรณียธรรมของคานท์และประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ของมิลล์ เพราะอปัณณวิธีมีกุศลและอกุศลมาเป็นตัวตัดสิน ในเรื่องนี้ ก เป็นคนดีเป็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นคนดีอยู่แล้ว กุศลธรรม ในใจทำให้เขาตัดสินใจอย่างนั้น คำว่าตัดสินใจเด็ดเดี่ยวจึงมีเงื่อนไขมากมาย มาเป็นตัวแปร ถึงแม้จะไม่ใช่นิรนัยตรงๆ

เซอร์เมนูติคส์ของเกรวาทในคัมภีร์เนติปกรณ์ยัตแนวนุพุพิกธา

พระพุทโธชาจารย์เคยกล่าวไว้ว่า “พระพุทพจน์ทั้งหมดเปรียบเสมือนสาครหรือทะเลแห่งนัยวิเคราะห”^{๑๓} หลักฐานยืนยันเรื่องนี้คือหนังสือคัมภีร์เปฏโกปเทศะ และเนติปกรณ์ ซึ่งมีเนื้อหาและลีลาการแต่งคล้ายกันและนักวิชาการเชื่อว่าเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นตั้งแต่สมัยพุทธกาล คือ ๒๕๐๐ ปี มาแล้ว ดังข้อความว่า “เมื่อพระมหากัจจายนะ ภาชิตเปฏโกปเทศปกรณ์แล้ว พระผู้มีพระภาคเมื่อทรงพระชนมอยู่ก็แสดงความชื่นชมยินดี”^{๑๔}

เทศนาหาระนั้นว่าเป็นหัวใจของหาระทั้งหมด เพราะในเทศนาหาระนี้ได้พรรณนาถึงอรรถ ๖ อย่าง ซึ่งสามารถนำมาเทียบได้กับหลักอนุพุพิกธาที่พระพุทเจ้าตรัสไว้ในทีฆนิกาย สลขันธวรรค^{๑๕} ดังนี้ อนุพุพิกธาที่กล่าวถึง ทาน ศีล สวรรค์ กามาทีนวกถา และเนกขัมมานิสังสกถา อันหมายถึงธรรมเทศนาที่แสดงเนื้อความลุ่มลึกลงไปโดยลำดับ หลักอนุพุพิกธานี้เรียกสั้นๆ ว่า แนวคิดแบบคุณ (advantage) โทษ (disadvantage) และทางออก (renunciation)^{๑๖}. เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อนุพุพมรรค คือดำเนินเรื่องไปตามลำดับจึงจะได้รับความหมายสมบูรณ์ ตามปกติพระพุทเจ้าเมื่อจะทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่คฤหัสถ์ ผู้มีอุปนิสัยสามารถที่จะบรรลุธรรมพิเศษ ทรงแสดงอนุพุพิกธานี้ก่อน แล้วจึงตรัสแสดงอริยสัจ ๔ เป็นการทำให้พร้อมที่จะรับดูผ้าที่ซักฟอกสะอาดแล้ว ควรรับน้ำย้อมต่างๆ ได้ด้วยดี^{๑๗}

เทศนาหาระ

เทศนาหาระเป็น “การอธิบายด้วยถ้อยคำอย่างพิสดาร (พรรณนา) ให้เข้าใจอรรถธรรมทั้ง ๖ อย่าง” อรรถ ๖ คือธรรมะทั้งเป็นกุศลและอกุศล ซึ่งมี ๖ อย่างดังจะ ขยายความต่อไปนี้ : การแสดงธรรมที่ชี้ให้เห็นคุณ คือ สุขโสมนัสสิทธธรรมที่น่ายินดี และค้นหาอันเป็นเหตุยินดี รวมทั้งวิปลาส เรียกว่า อัสนาทะ ; และโทษ มีทุกข์ โทมนัส เป็นต้น เรียกว่า อาทีนวะ; การสลัดออก คือ ผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมแล้วจะได้บรรลุผลและนิพพานที่เป็นเครื่องสลัดออกจากวัฏฏะ เรียกว่า นิสสรณะ; ผล คือ ผลแห่งเทศนา เช่น อานิสงค์ ๕ ประการของเทศนา มีได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟังเป็นต้น โดยสรุปคือการได้รับลาภยศ

^{๑๓} กตโม นยสาครโร เตปิฏกํ พุทฺธวจนํ.

^{๑๔} เปฏโกปเทศะ มหากัจจายนะน ภาสิตเต ... ตํ ชีวิตา ภควตา มาทีเสน สมุทเทนนตถาเตน (เปฏโกปเทศปกรณ์, ๒๕๓๓, หน้า ๒๘), จำเนียร แก้วภู (๒๕๓๙, หน้า ๑๙) วิจารณ์ว่า ชื่อกัจจายนะ น่าจะมีได้หมายถึงพระกัจจายนะที่เป็นบุคคล แต่หมายถึงสำนักของพระมหากัจจายนะซึ่งตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยพุทธกาลที่เมืองอุชเชนี แคว้นอวันตี เหมือนอย่างคัมภีร์นิทเทส ปฏิสัมภิทามรรคและพระอภิธรรมเป็นผลงานของพระสารีบุตร

^{๑๕} ที.สี. ๙/๒๓๗/๑๘๙

^{๑๖} พระราชมุนี (ประยูร ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า ๖๙๓.

^{๑๗} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาฯ, ๒๕๓๓), หน้า ๖๙๓.

สรรเสริญสุขในชาตินี้และชาติหน้าเป็นต้น; อุบาย คือ บุพพภาคปฏิบัติทำอันเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นแห่ง อริยมรรค เรียกว่า อุบาย; และอาณัตติ คือการแนะนำหรือตักเตือนเวไนยบุคคล พึงสังเกตถ้อยคำว่า พึง ควร หรือจง คล้ายคำแนะนำสั่งสอนให้ทำตามเป็นหลัก คืออาณัตตินั่นเอง

เทศนาหาระนี้จัดเป็น การตีความแบบพรรณนาอรรถแห่งพระสูตร ซึ่งสามารถสรุปลงในพระพุทธรูปว่า “ภิกษุทั้งหลายเราจักแสดงธรรม อันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จะประกาศพรหมจรรย์ พร้อมด้วยอรรถและพยัญชนะ อันบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่เธอทั้งหลาย”^{๑๘} ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ **เทศนาหาระ**: เพื่อความเข้าใจแจ่มแจ้งจึงขอยกอุทาหรณ์มาประกอบการพิจารณาในที่นี้ คือคาถาว่า “บูชา จ ปุชนิยาน”^{๑๙} คำว่า บูชา ในที่นี้หมายถึงการบูชา ๒ อย่างคือ อามิสบูชาและธรรมบูชา ในที่นี้เน้น อามิสบูชา ซึ่งสามารถจำแนกอามิสบูชาลงในหลักธรรม ๖ อย่างได้ดังนี้ (๑) สุขโสมนัส อิกุฐารมณอันเนื่อง ด้วยการบูชาอันและต้นหาที่ยินดีในโลกียธรรมนี้ชื่อว่าอัสสาทะ (๒) เทมุภิกกรรม คือ กามภูมิ รูปภูมิ และ อรูปภูมิ อันเป็นสังสารทุกข์ ชื่อว่า อาทีนวะ (๓) มรรคและนิพพาน ชื่อว่า นิสสรณะ (๔) อาณิสสแห่ง การบูชาเช่น การพ้นจากการดิ้นรนตนเอง พ้นจากการดิ้นรนของผู้อื่น พ้นจากทุกคติ เป็นต้น ชื่อว่า ผล (๕) การบูชาอันเป็นเหตุบรรลุผลนั้นชื่อว่า อุบาย และ (๖) การแนะนำตักเตือนให้บูชาบุคคลผู้ควรบูชา มีพระพุทธรูปเป็นต้น และควรยึดปฏิบัติบูชาเป็นหลัก ชื่อว่า อาณัตติ^{๒๐}

ข้อสังเกต ในที่นี้ตัวอย่างที่ยกมาเป็นเรื่องดี คือ เรื่องการบูชา แต่ถึงกระนั้น การบูชาด้วยอามิส ก็ทำให้ติดข้องอยู่ในสังสารวัฏอยู่ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) อธิบายให้เห็นความแตกต่างระหว่าง นิสสรณะและผละไว้ว่า “ทั้งสองอย่างนี้ล้วนล้วนเป็นผลที่มาจากเหตุเช่นเดียวกัน แต่มีความหมายต่างกัน กล่าวคือนิสสรณะมุ่งผลคือมรรค ผลและนิพพานหรือนิพพานสมบัติอันเกิดจากการละเว้นกามและลวงพิน กิเลสได้แล้ว ส่วนผละมุ่งผลเฉพาะมนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติ เช่น อายุ วรรณะ สุขะ พละ เป็นต้น อันเกิดจากการบำเพ็ญบุญมีให้ทาน รักษาศีล เป็นต้นซึ่งมีการพึงธรรมเป็นมูลเหตุ”^{๒๑} ท่านยังให้ทัศนะเพิ่มเติมว่า เทศนาหาระเหมาะสำหรับตีความพุทธภาษิตเพื่อวัตถุประสงค์ในการเทศน์และในพุทธรูปหนึ่งๆ นั้นอาจมีองค์ประกอบของเทศนาหาระทั้งครบและไม่ครบองค์ประกอบทั้งห้าประการ^{๒๒}

^{๑๘} พระมหาภักจายนะ, **เนตติ-เปฏโกปเทศปกรณ์**, ย่อหน้า ๕.

^{๑๙} ในพระไตรปิฎก พระสูตรต่างๆทั้งสูตร หรือข้อความตอนใดตอนหนึ่งของสูตรนั้นๆ สามารถยกมาเป็นตัวอย่าง ในการวิเคราะห์ตีความตามหลักหาระทั้ง ๑๖ ได้ทั้งหมด

^{๒๐} อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย, **เนตติหารัตถทีปนี: อุปจาร และ นย**, โดย พระวิสุทธาจารย์, หน้า ๔.

^{๒๑} พระธรรมกิตติวงศ์, **การตีความพุทธศาสนสุภาษิต**, (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง ๒๕๕๐), หน้า ๘.

^{๒๒} พระธรรมกิตติวงศ์, ๒๕๕๐, อ้างแล้ว, หน้า ๔๙ และ ๕๙.

ความสมเหตุสมผลของทฤษฎีโศกนาฏกรรมต้องตรวจสอบได้ ต้องสามารถสังเคราะห์หรือรื้อทั้ง ๖ นั้น ลงในอริยสัจ ๔ และ สังเคราะห์อริยสัจ ๔ ลงในอรรถทั้ง ๖ นั้นได้ด้วย อรรถ ๖ อย่างนั้นสามารถสังเคราะห์ ลงในอริยสัจ ๔ ได้ดังนี้ คือ อาทีนวะ และ ผล จัดเป็นทุกข์สัจ; อัสนาทะ เป็นสมุทัยสัจ; นิสสรณะเป็น นิโรธสัจ; และอุบายและอาณัติจัดเป็นมรรคสัจ. การสังเคราะห์หลักอรรถลงในอริยสัจสี่หรือสังเคราะห์ อริยสัจสี่ลงในอรรถทั้งหกต้องยกตัวอย่างประกอบจึงจะสามารถเข้าใจได้ชัดเจนดี

เซอร์เมนติกส์ของมหายานยิดหลักกุศลโลบาย

พัฒนาการทฤษฎีอุปายโกศลในมหายาน

เสถียร โพธิ์นันทะสันนิษฐานว่า คัมภีร์มหายานสืบมาแต่สังยุตปิฎกของมหาสังฆิกะ ซึ่งเทียบได้กับ ขุททกนิกายของฝ่ายเถรวาทจึงมีลักษณะเป็นวรรณคดีมากยิ่งขึ้นกว่าปิฎกหมวดอื่นๆ^{๒๓} อาจเป็นไปได้ที่ มหายนคังได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดที่มีอยู่แล้วในพระไตรปิฎก เช่น แนวความคิดเรื่องมหาปรัชญา มหากรุณาและมหาอุบายอาจได้รับแนวคิดมาจากเกณฑ์การเสียสละ ๓ ระดับที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย (๒๕/๘/๙) สะท้อนถึงการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในสามระดับ คือสละทรัพย์เทียบได้ กับทานบารมี สละอวัยวะเทียบได้กับทานอุปบารมี และสละชีวิตเทียบได้กับทานปรมัตถบารมี เหล่านี้^{๒๔}

ตัวอย่างเรื่องเล่าทฤษฎีกุศลโลบายในเถรวาทที่มีอิทธิพลต่อมหายาน

พระพุทธองค์ทรงใช้กุศลโลบายกับคนทั่วไปตามอัธยาศัยที่เหมาะสม บางครั้งทรงใช้กุศลโลบายประกอบ กับคำพูด เช่น เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบโจรครองคฤมาล อีกตัวอย่างหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงใช้กุศลโลบาย ในการล่อหลอกให้พระนันทะผู้ซึ่งเพิ่งแต่งงานใหม่ๆ แล้วต้องมาบวชเพราะอุบายของพระพุทธเจ้าต่อมาเกิด ความเบื่อหน่ายต่อพรหมจรรย์ไม่ยากบวชต่อไป พระองค์ทรงใช้วิธีหนามยอกเอาหนามบ่งด้วยการพาไป ดูนางฟ้าผู้มีเท้าแดงเหมือนเท้านกพิราบบนสวรรค์ อุทาหรณ์ทำนองนี้มีมากมายและเราก็คงทราบกันดี เช่น ทรงใช้อุบายกับนางกิสาคโคตมิให้ล้มลูกน้อยที่ตายไปแล้ว หรือทรงใช้อุบายทรมารชฎิลสามพี่น้องให้ออกบวช สละลัทธิของตน เป็นต้น

อุปายโกศลวิธีหรือวิถีแห่งเซน

อุดมคติของมหายานที่สำคัญคือ “เชื้อเถื่อและปฏิบัติหลักมหาอุปาย” คำว่า มหาอุปาย หมายถึง กุศลโลบาย ดังนั้น มหายนจึงเพิ่มคติธรรมมากมาย ซึ่งถือเป็นอุปายเบื้องต้นในการนำสัตว์สู่พระนิพพาน หรือพุทธภูมิ ดาเมียน คีออน^{๒๕} แบ่งอุปายะเป็นสองระดับ ระดับแรกเป็นระดับอุปายคู่กับปัญญาเถื่อกันว่า

^{๒๓} เสถียร โพธิ์นันทะ, (ม.ป.พ.), หน้า ๔๗๖.

^{๒๔} พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, พระพุทธศาสนาในอินเดีย : พัฒนาการและสารัตถธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๘-๔๘.

^{๒๕} Damien Keown, (n.d.), pp. 157-160.

ระดับนี้เป็นช่วงเวลา que พระโพธิสัตว์กำลังบำเพ็ญบารมีจัดเป็นระดับโลกียะ ส่วนระดับที่สองคืออุบายคู่กับศีลซึ่งถือเป็นระดับที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีสำเร็จเต็มเปี่ยมแล้วถือเป็นระดับโลกุตระ ระดับโลกุตระนี้สำคัญเพราะเป็นระดับที่พระโพธิสัตว์สามารถใช้อุบายได้อย่างอิสระเต็มที่โดยไม่มีผลกระทบตอสภาวะของตนเอง^{๒๖}

๒. ภูมิปัญญาไทยในเรื่องความเชื่อพระสังกัจจายน์และพระศรีอารยเมตไตรย

ภูมิปัญญาไทยในเรื่องนี้มี ๒ แนวคิด คือ แนวคิดเรื่องพระสังกัจจายน์หรือพระอ้วนไทยกับแนวคิดเรื่องพระศรีอารยเมตไตรยในมหายานจีนหรือพระอ้วนจีน มีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ เรื่องพระสังกัจจายน์หรือพระอ้วนไทย : พระสังกัจจายน์หรือพระมหากัจจายนะเถระเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า และนับเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งแต่ไม่ใช่พระโพธิสัตว์ ในธรรมบทธรรมกถาเล่าว่า ท่านเป็นหนึ่งในพุทธสาวกทั้ง ๘๐ องค์ กล่าวว่า พระสังกัจจายน์ เป็นบุตรของพราหมณ์ปุโรหิตกัจจายนโคตร หรือกัจจายนโคตร ในแผ่นดินของพระเจ้าจันทรปัชโชต กรุงอุชเชนี เมื่อกัจจายนะกุมารเจริญวัยเรียนจบไตรเพท บิดาได้ถึงแก่กรรม จึงได้รับตำแหน่งปุโรหิตแทนบิดา ครั้น ต่อมาพระเจ้าจันทรปัชโชตทรงทราบว่า พระศาสดาตรัสรู้แล้ว เสด็จเที่ยวโปรดสัตว์สั่งสอน ประชุมชนธรรมะที่พระองค์สอนนั้นเป็นธรรมที่แท้จริง ยังประโยชน์แก่ผู้ประพฤติตาม จึงมีพระประสงค์ใคร่เชิญเสด็จพระบรมศาสดาไปประกาศที่กรุงอุชเชนี จึงรับสั่งให้กัจจายนะปุโรหิตไปทูลเสด็จกรุงอุชเชนี กัจจายนะปุโรหิตพร้อมด้วยผู้ติดตาม ๗ คน จึงออกจากกรุงอุชเชนี ครั้นมาถึงจึงพากันเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา พระองค์ทรงเทศน์สั่งสอน ในที่สุดบรรลอรหันต์ทั้ง ๘ คน หลังจากนั้นทั้ง ๘ ก็ทูลขออุปสมบท ทรงอนุญาติ ครั้นอุปสมบทแล้ว จึงทูลเชิญเสด็จกรุงอุชเชนี ตามหน้าที่ พระองค์รับสั่งว่า “ท่านไปเองเถิด เมื่อท่านไปแล้ว พระเจ้าปัชโชตจักทรงเลื่อมใสท่าน” พระกัจจายนะจึงออกเดินทางพร้อมพระอรหันต์อีก ๗ องค์ ที่ติดตามมาด้วย

^{๒๖} Datta, Dharendra Mohan, *The Chief Currents of Contemporary Philosophy*, (Calcutta: Sibendranath Kanjilal, 1970), p. 545.

กลับคืนสู่กรุงอุชเชนี และประกาศสัจธรรมให้แก่พระเจ้าจันตปัชโชต และถ้อยคำประการอันเป็นสัจธรรม หลังจากนั้นกลับคืนสู่สำนักของพระพุทธองค์ ตรัสว่า ท่านเป็นผู้ฉลาดในการอธิบายแห่งการย่อคำพิสดาร

ดังเมื่อพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ผู้มีปัญญาไม่ควรหมกมุ่นอยู่กับอดีต ไม่ควรเพ้อฝันถึงอนาคต แต่ควรทำให้แจ้งซึ่งปัจจุบัน” ท่านสามารถขยายความเพิ่มเติมว่า “ไม่ควรหมกมุ่นอยู่กับอดีต หมายถึงไม่ควรคิดถึงรูปเสียงกลิ่นรสและสัมผัสที่เคยได้รับมาแล้วจนเกิดความกำหนัดขึ้นอีก และไม่ควรเพ้อฝันถึงอนาคตก็เช่นเดียวกัน แต่ควรทำใจให้มั่นคงไม่หวั่นไหวคลอนแคลนเมื่อได้ประสบกับกามารมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าทำปัจจุบันให้สมบูรณ์” ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงรับรอง ท่านจึงได้รับเอตทัคคะในด้านนี้สมดังความปรารถนาที่ตั้งไว้ในอดีตชาติสมัยพระพุทธเจ้าปทุมุตตระและพระพุทธเจ้าสุเมธะทั้งสองพระองค์ทีเดียว เพราะเอตทัคคะนี้จึงเชื่อว่าท่านเป็นผู้รณาคัมภีร์เนติปริณ^{๒๗} ญาณโมลิกิกุให้ทัศนะว่า ถึงแม้ไม่มีการกล่าวถึงผู้รณาอย่างชัดเจน เชื่อได้ว่าเนติปริณเป็นผลงานของพระสังกัจจายน์หรือพระมหากัจจายนเถระและพระพุทธเจ้าทรงรับรอง เพราะเหตุผล ดังต่อไปนี้ เนติคือคัมภีร์แปงโกปเทศที่ตกทอดมาถึงเราโดยลำดับอย่างไม่ผิดเพี้ยน ความเชื่อนี้จึงเข้ากันได้กับหลักมหาปเทศ ๔ ที่ว่า ไม่จำเป็นที่คัมภีร์ทุกเล่มจะต้องกล่าวถึงแหล่งที่มาอย่างชัดเจนทุกคัมภีร์ เช่นคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคและนิเทศ หรือคัมภีร์ธรรมบทและพุทธวงศ์ เป็นต้น^{๒๘} พระสังกัจจายน์ เป็นผู้มรูปร่าง ผิวเหลืองดุจทอง ดำนานแล้วว่า ครั้งหนึ่งมีโสเรยยะบุตรเศรษฐีคนอง เห็นพระสังกัจจายน์จึงปากพล่อยกล่าวว่า ถ้าเราได้ภรรยาที่มีรูปร่างงดงามเยี่ยงท่านนี้จักพอใจยิ่ง พลันปรากฏว่าโสเรยยะบุตรมหาเศรษฐีหนุ่มคนองปาก ได้กลายเพศเป็นหญิงในทันที จึงหลบหนีไป ต่อมาได้สามีและบุตรสองคน จึงกลับมาขอหมากับพระสังกัจจายน์ โสเรยยะจึงกลับคืนสู่เพศชายเช่นเดิม และขออุปสมบทกับพระสังกัจจายน์ในที่สุดเพราะพิจารณาความไม่เที่ยงของรูปลักษณ์ของท่านที่ต้องเปลี่ยนเป็นชายบ้างหญิงบ้างและประสบทุกข์ยากมีวิบากกรรมไปต่าง ๆ นานา มีเรื่องแทรกเข้ามาว่าเพราะ รูปร่างอันงดงามของพระสังกัจจายน์ สร้างความปั่นป่วนแก่อดีตเพศอย่างมาก จึงได้เนรมิตกายใหม่ให้อ้วน พุงพลุ้ย น่าเกลียด เพื่อความสงบแห่งจิตและกิเลส เรื่อง ราวของพระสังกัจจายน์ พอสรุปได้ว่าเป็นพระพุทธสาวกที่มีความเฉลียวฉลาดมีความรู้ และเป็นที่โปรดของพระพุทธองค์ยิ่ง มีบารมีมีอิทธิฤทธิ์ ผู้ใดบูชาพระสังกัจจายน์ จึงได้รับพรจากพุทธสาวก อันเป็นเอตทัคคะอย่างสมบูรณ์

ส่วนที่มาของชื่อ “สังกัจจายน์” ในประเทศไทยนั้น สันนิษฐานว่าเป็นชื่อที่มาเรียกกันภายหลังในสมัยรัตนโกสินทร์ ในสมัยรัชกาลที่ ๑ มีการขุดพื้นเพื่อฝังรากอุโบสถแห่งหนึ่งในวัดแถบธนบุรี ปรากฏว่าพบประติมากรรมพระมหากัจจายนะกับหอยสังข์ในบริเวณดังกล่าว ต่อมาภายหลังวัดแห่งนั้นจึงได้ชื่อว่า “วัดสังข์กระจาย” เพราะฉะนั้นชื่อ “สังกัจจายน์” น่าจะเป็นการกร่อนเสียงมาจากชื่อวัด เดิมทีแรกคงเรียก

^{๒๗} พระมหากัจจายนะ, เนติ-แปงโกปเทศปริณ, หน้า [๓๓].

^{๒๘} Bhikkhu Nanamoli, Trans., 1962, p. xi.

กันว่า “พระวัดสังข์กระจาย” นานเข้าก็นำชื่อท่านคือ “กัจจายนะ” มาเรียกรวมกัน เลยกกลายเป็น “พระสังกัจจายน์” ไปในที่สุด

๒.๒ เรื่องพระศรีอารยเมตไตรยในมหายานจีนหรือพระอ้วนจิน: พระศรีอารยเมตไตรย เป็นพระโพธิสัตว์รอที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าองค์ถัดไปเมื่อสิ้นพุทธกาลของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพุทธโคดมของเรามีตำนานกล่าวถึงรูปลักษณะไว้สองลักษณะ คือ (๑) **ตำนานแรก** บอกว่ามีพระสงฆ์ชื่อ ชีฉือมีรูปร่างอ้วนท้วน แต่พยากรณ์อากาศและโชคชะตาได้แม่นยำได้ทั้งปรีชาธรรมไว้มาก่อน มรณภาพเกี่ยวกับ “พระศรีอารยเมตไตรย” ต่อมาจึงทราบว่าหลวงจินท่านนี้คือนิรมาณกาย (การแบ่งภาค มาเกิดในโลกมนุษย์) ของพระศรีอารยเมตไตรย จากนั้นก็เลยยึดเอารูปร่างของพระชีฉือมาเป็นต้นแบบในการสร้างประติมากรรมเพื่อระลึกถึงพระศรีอารยเมตไตรยนั่นเอง แต่ (๒) **ตำนานที่สอง** กล่าวว่า ในการชุมนุมแพทย์ตามเรื่องราวคัมภีร์มิลอแอสแซกซ์ เขียนองค์หนึ่งพรรณนาไว้ว่า เห็นพระศรีอารยเมตไตรยประทับอยู่เบื้องขวาของพระพุทธเจ้า รูปลักษณะของท่านจำได้ง่ายด้วยว่าท่านห่มจีวรแบบเปิด เห็นท้องที่ใหญ่และหน้าตายิ้มแย้มตลอดเวลา ซึ่งจากตำนานนี้ก็ยืนยันว่าท่านมีลักษณะอ้วนอยู่เองก่อนแล้ว แตกต่างกับตำนานแรกว่าคนยึดเอารูปหลวงจินชื่อชีฉือมาเป็นต้นแบบเพราะถือว่าเป็นนิรมาณกายของพระโพธิสัตว์

๓. ประยุกต์ใช้ทฤษฎีญาณวิทยาทั้งเก่าและใหม่ในการทำความเข้าใจเรื่องพระสังกัจจายน์เปรียบเทียบกับพระศรีอารยเมตไตรยของมหายานจีน

๓.๑ การประยุกต์ใช้เกณฑ์ตัดสินตามหลักญาณวิทยายุคใหม่แนวเดิมกับพระสังกัจจายน์และศรีอารยเมตไตรย: เกณฑ์การตัดสินความจริงของความรู้ทั้ง ๓ แนวคตินั้นนำมาวิเคราะห์กรณีศึกษาได้ดังนี้

๑) **ตัดสินแบบวิเคราะห์นิยามอิงเหตุผลนิยม:** ซึ่งตรงกับความรู้แบบสหนัยที่อาศัยนิรนัยเป็นเครื่องมือหลักของกลุ่มเหตุผลนิยม ย่อมยืนยันว่าความจริงของความเป็นจริงหรือความมีอยู่ของพระอ้วนทั้ง ๒ องค์นั้นต่างกันแน่นอนและเป็นความรู้ที่ไม่เปลี่ยนแปลง พระอ้วนไทยเป็นพระสังกัจจายน์ ถ้ากลับประโยคกันว่าไม่ใช่พระอ้วนไทยแต่เป็นพระอ้วนจินย่อมจะขัดแย้งและไม่เป็นจริง เพราะนักเหตุผลนิยมถือว่า ความจริงทางเหตุผลไม่ต้องพิสูจน์ ประสบการณ์หลอกเราเสมอ^{๒๙}

๒) **ตัดสินแบบสังเคราะห์นิยามอิงประสบการณ์นิยม:** ซึ่งตรงกับความจริงแบบสมนัยที่ใช้อุปนัยเป็นเครื่องมือหลัก นักปรัชญาสายนี้คือ จอห์น ล็อก เบิร์กเลย์ และ เดวิด ฮูม เป็นต้น พวกนักคิดประสบการณ์นิยมจะกล่าวอ้างว่า เรื่องที่เล่ามาสองส่วนทั้งพระสังกัจจายน์และพระศรีอารยเมตไตรย คงจะ

^{๒๙} Stumpf, Samuel Enoch. *Philosophy: History & Problems*, (New York: McGraw-Hill Book Company, 1983), pp.226-310.

ทำให้ทุกท่านชัดเจนขึ้นบ้าง และไม่เกิดการเข้าใจผิดว่าเป็นองค์เดียวกัน ยิ่งโดยเฉพาะเวลาไปวัดจีน จะได้ไม่เกิดอาการทักผิดเรียก “พระศรีอารยเมตไตรยเป็นพระสังกัจจายน์” จุดสังเกตความแตกต่างของพระอ้วนทั้ง ๒ องค์ คือ (๑) เกลี้ยง (๒) พระสังกัจจายน์ห่มจีวรเฉียง มีสังฆาฏิผาดไหล่แบบเดียวกับพระพุทธรูปในนิกาเยธรวาท ส่วนพระศรีอารยเมตไตรยครองจีวรเปิดด้านหน้า^{๓๐}

๓) **ตัดสินแบบปรากฏการณ์นิยมอิงทั้งประสบการณ์นิยมและเหตุผลนิยม:** ซึ่งใช้ปฏิบัติจริงเป็นเครื่องมือ และนักปรัชญาสายนี้คือคานท์เป็นต้น กลุ่มนี้จะถือว่าลักษณะพระอ้วนผิดกันตามประสบการณ์นิยมและเมื่อไตร่ตรองด้วยเหตุผลย่อมชัดเจนขึ้นว่าเป็นคนละองค์แน่นอน แต่ยังเผื่อใจว่าน่าจะเป็นองค์เดียวกันได้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ของแต่ละคนที่ประจักษ์จริงตามโครงสร้างสมองของตน แต่โครงสร้างสมองมักเหมือนกันและไม่หลอกเรา นักคิดสำนักนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาตัวเองมากกว่าการพิสูจน์ว่าพระอ้วน องค์นี้เป็นองค์เดียวกันหรือคนละองค์ ดังที่คานท์มักกล่าวว่า สิ่งที่ไม่จริง และสิ่งที่จริงไม่รู้ สำนักนี้เป็นฐานกำเนิดของศาสตร์แห่งการตีความแบบหลังสมัยใหม่ เช่นแนวคิดทฤษฎีของเดอริดาเป็นต้น

๓.๒. หลักฐานวิทยาทั่วไปยุคใหม่ แนวใหม่ และหลังสมัยใหม่: เริ่มจากตรรกะของเฮเกลที่มองว่า วิชาวิธีแบบสังเคราะห์ใช้แก้ปัญหาทั้งชีวิตและสังคมได้ เพราะไม่ได้เน้นสุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง วิธีสังเคราะห์ของเฮเกลมีส่วนคล้ายกับหลักทางสายกลางของอาริสโตเติลและแนวคิดเรื่องหยินหยางของปรัชญาเต๋า ลักษณะประนีประนอมเป็นแนวคิดแบบการตีความ ตรรกวิทยาของเฮเกลสนับสนุนปรัชญากระบวนการของไวท์เฮดและฮार्टชอนด้วย ซึ่งเน้นตรรกะแบบ “Both....And”^{๓๑} จึงนำมาตีความเรื่องเล่าพระอ้วน ๒ องค์ได้ว่าสามารถสร้างความเข้าใจที่ตรงระหว่างเถรวาทและมหายาน ทฤษฎีการตีความหลักในปรัชญาการตีความสามารถสรุป เป็นสำนวนคำพูดสั้นๆ ว่า “ I Understand You” ซึ่งพัฒนามาจาก ๓ นักคิดหลัก คือ คำว่า “you” มาจากแนวคิดของเฮลมาเคอร์ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า “การตีความคือการแปลความ” การตีความประกอบด้วยหลัก ๒ อย่างคือเจตนาผู้แต่งและหลักภาษาที่ผู้แต่งใช้ กรณีศึกษาประวัติพระอ้วน ๒ องค์นั้นไม่ได้ตัดสินด้วยนิรนัยและอุปนัย แต่ดูที่เจตนาของผู้แต่งว่า มีจุดมุ่งหมายอะไร พระอ้วนไทยผู้แต่งคือนักคิดแนวเถรวาทมุ่งให้เห็นความสำคัญของพระอรหันต์ กฎแห่งกรรมและไตรลักษณ์ ส่วนพระอ้วนจีนนั้นผู้แต่งเป็นนักคิดแนวมหายานท่านมุ่งเน้นสภาวะพุทธที่มีอยู่ในทุกคน ส่วนคำว่า “understand” มาจากกาดามอร์ที่ถือว่า การตีความคือความเข้าใจ (understanding is Hermeneutics)

^{๓๐} Stumpf, Samuel Enoch, *Philosophy: History & Problems*, (New York: McGraw-Hill Book Company, 1983). pp.254-310.

^{๓๑} วรยุทธ, “โมเดลแบบโพสโมเดิร์นในชีวิตจริง”, บทความนำเสนอในการสัมมนาประจำปีของสมาคมปรัชญาและศาสนาแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยพายัพ วันที่ ๒๑-๒๒ ตุลาคม ค.ศ. ๒๐๐๔, หน้า ๕๐.

ทฤษฎีขอบฟ้าแห่งความรู้ของกาดาเมอร์ถือว่า เรื่องพระอ้วน ๒ องค์นั้นเป็นองค์เดียวกันได้เพราะว่า หนังสือหรือตัวบทสำคัญกว่าผู้แต่ง ตัวบทมีอิทธิพลต่อความเข้าใจของผู้อ่าน ทำให้ขอบฟ้าแห่งความรู้เชื่อมกัน (Fusion of Horizon) เป็นการศาสนาสัมพันธ์ระหว่างตัวบทของทั้งสองวัฒนธรรมความเชื่อระหว่างเถรวาทกับมหายาน ส่วนคำว่า “I” มาจากแนวคิดของไฮเดกเกอร์ ซึ่งเขาถือว่าการตีความคือมนุษย์ มนุษย์เกิดมาพร้อมกับการตีความ เหมือนกับว่าปรัชญาเกิดขึ้นมาพร้อมกับมนุษย์ การตีความมีจุดประสงค์เพื่อค้นหาตัวตนที่แท้ (Dasein) การตีความเน้นตัวผู้ตีความเป็นสิ่งสำคัญคือ ความหมายสมบูรณ์อยู่ที่ตัวตนผู้ตีความ ตัวบทหนังสือนั้น การเข้าใจเรื่องพระอ้วน ๒ รูปนั้นเป็นองค์เดียวกันจึงเป็นสิทธิของผู้ตีความที่พยายามจะเข้าใจตัวเอง

การตีความหลังสมัยใหม่ (Post Modernism) หรือ “โพสท์โมเดิร์น” หลายคนคิดว่าแนวคิดนี้เป็นการหลีกเลี่ยงจากทฤษฎี อภิปรัชญา อำนาจนิยม แต่ยังไม่ใช่ ความเป็นโพสท์โมเดิร์นมีจุดยืน ๓ ประการคือ (๑) การสนใจในพหุนิยม (๒) สนใจในสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม และ (๓) ใช้เรื่องเล่าเป็นแนวในการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา^{๓๒}

ทฤษฎีการรื้อโครงสร้าง อาจกล่าวได้ว่าจุดร่วมของเดอริดา กับริคัวร์คือนักตีความทั้งสองถือว่า ตัวบทที่เป็นข้อเขียน (written text) สำคัญกว่าตัวบทที่เป็นถ้อยคำพูด (verbal text) แต่นักตีความทั้งสอง ต่างกันตรงที่ริคัวร์เน้นการหาความหมายและความเข้าใจจากส่วนที่ปรากฏ (presence) ของข้อเขียน แต่เดอริดาเน้นส่วนที่ไม่ปรากฏ (absence) ของตัวบทที่เป็นข้อเขียน วิธีรื้อถอนโครงสร้าง (deconstruction) หรือ วิธีมองมุมกลับ ของเขาถูกนำมาใช้ในการอ่านตัวบทหรือตำราอะไรสักอย่างหนึ่ง โดยมีขั้นตอน โดยเขาให้ทัศนะเบื้องต้นเกี่ยวกับการอ่านหนังสือว่าการอ่านหนังสือต้องอ่านอย่างสนุก ให้มีความรู้สึกปลดปล่อยอารมณ์และให้ถือว่าการสรสร้างความรู้ ให้ถือว่า “หนังสืออ่านหนังสือ” (text undermines itself) หรือ “หนังสือเขียนหนังสือ” (texts write themselves) อย่าถือว่า “เราอ่านหนังสือ” หรือ “เราเขียนหนังสือ” เหมือนแนวคิดของชไลเออร์มาเคอร์ เพราะชไลเออร์มาเคอร์ยอมรับเจตนาของผู้แต่งหนังสือหรือตัวบท อย่าถือว่า “หนังสืออ่านเรา” หรือ “หนังสือเขียนเรา” เหมือนแนวคิดของกาดาเมอร์ เพราะกาดาเมอร์ยอมรับความมีอยู่ (being) ของหนังสือเทียบเท่ากับผู้อ่านและทั้งหนังสือและผู้อ่านทำการเสวนากัน ซึ่งไม่เหมือนกับแนวคิดของเดอริดา เพราะเขาต้องการให้หนังสือวิพากษ์หนังสือหรือหนังสืออ่านหนังสือเอง^{๓๓}

^{๓๒} วรยุทธ ศรีวรกุล, “โมเดลแบบโพสโมเดิร์นในชีวิตจริง”, บทความนำเสนอในการสัมมนาประจำปีของสมาคมปรัชญาและศาสนาแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยพายัพ วันที่ ๒๑-๒๒ ตุลาคม ค.ศ. ๒๐๐๔. หน้า ๓-๔.

^{๓๓} เดอริดา, 1985, หน้า 3.

๓.๓. การประยุกต์ทฤษฎีพุทธญาณวิทยาแนวใหม่: เฮอร์เมนุติคส์ในพระพุทธศาสนา ทฤษฎีการตีความในพระพุทธศาสนามีหลากหลายวิธี แต่จะคัดเลือกเฉพาะทฤษฎีที่เข้ากับตัวบทนี้ได้ดีเท่านั้น

๑) การประยุกต์ใช้วิธีอุปนัยกรรมกับพระสังกัจจายน์และพระศรีอารยเมตไตรย: ปัญหาว่าพระสังกัจจายน์กับพระศรีอารยเมตไตรยเป็นองค์เดียวกันหรือไม่ หลักฐานทางตำราพร้อมทั้งนักปราชญ์หลายท่านก็มีความเชื่อว่าเป็นคนละองค์กันแน่นอน ขั้นตอนต่อไปนี้เป็นวิธีปรับการตีความหรือนัยวิเคราะห์แบบอุปนัยกรรมคือ

๑. ตามหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและประวัติพระพุทธศาสนาหายานในประเทศจีน น่าจะเชื่อและตีความได้ว่าพระสังกัจจายน์และพระศรีอารยเมตไตรยเป็นคนละองค์กันจริง

๒. สำหรับคนที่ไม่เชื่อเรื่องหลักฐานเช่นนั้น อาจตีความว่า “พระสังกัจจายน์” หรือ “หมีเล่อผอ” หรือ ที่นิยมเรียกกันว่า “พระสังกัจจายน์โพธิสัตว์” เป็นคำเรียกกันทางพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ซึ่งเป็นองค์เดียวกันกับคำเรียกทางพุทธศาสนาฝ่ายหินยานคือ “พระอาริย์” (พระศรีอารยเมตไตรย) อันเป็นคติความเชื่อทางพุทธศาสนาที่หมายถึงพระพุทธเจ้า องค์ใหม่ ที่จะบังเกิดมาในอนาคตกาล ณ เวลานั้น เชื่อกันว่า สันติสุขอันแท้จริงจะบังเกิดขึ้นแก่มวลมนุษยชาติแน่นอน (Richystar, 2016)

๓. เราในฐานะชาวพุทธย่อมจะต้องแสดงความเคารพบูชาต่อพระศรีอารยเมตไตรยและคัมภีร์พระไตรปิฎกโดยเฉพาะพระธรรมบทอรกถาที่นักปราชญ์รจนาไว้เพื่อเป็นตำนานสอนธรรม

๔. ถ้าพระสังกัจจายน์และพระศรีอารยเมตไตรยเป็นองค์เดียวกันจริงตามความเชื่อของเรา เราก็จะได้รับกุศลผลบุญจากการกระทำความดีของเรานั้น เช่น การทำกุศลบูชาทั้งอามิสและปฏิบัติบูชา

๕. ถ้าหากแนวความคิดตรงข้ามกับข้างบนนั้นจริงกล่าวคือพระสังกัจจายน์และพระศรีอารยเมตไตรยเป็นคนละองค์กันจริงแน่นอน การทำความดีทางศาสนาดังกล่าวมาแล้วเช่น การทำบุญกุศล การแสดงความเคารพบูชาพระพุทธรูป และการทำกุศลอย่างอื่นที่ผ่านมาย่อมเป็นเครื่องสนับสนุนให้บุคคลนั้น เจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตและการประกอบสัมมาอาชีพ และหลังจากตายเขาก็จะไปสู่สุคติ โลกสวรรค์

๖. ด้วยวิธีนี้เราจะสามารถได้รับประโยชน์อย่างมากทั้งๆที่พระสังกัจจายน์และพระศรีอารยเมตไตรยเป็นคนละองค์กัน วิธีอุปนัยกรรมจึงเป็นวิธีที่ค่อนข้างเป็นการมองโลกในแง่ดีหรือ สุนิยม (Optimism) โดยเราสามารถตัดสินใจแสดงความเคารพบูชาพระอ้วนทั้งสองรูปนั้น โดยไม่ต้องไปคำนึงถึงความจริงว่าท่านจะเป็นองค์เดียวกันหรือไม่ เพราะการวิตกกังวลเช่นนั้นทำให้เราตัดสินใจทำอะไรที่ดีไม่ได้

วิธีอุปนัยกรรมนี้สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจต่อปัญหาที่ค้างคาต่างๆ ได้ ยกตัวอย่าง ปัญหาว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาเมืองไทยหรือไม่เพราะมีคนไทยบางคนเชื่อว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาจริง เพราะมีรอยพระพุทธรูปปรากฏที่สระบุรีและมีหลักฐานทางตำราอีกด้วยพร้อมทั้งนักปราชญ์หลายท่านก็มีความเชื่อ

เช่นนั้น ประเด็นที่สำคัญคือเราจะสามารถประยุกต์ใช้การตีความแบบอภิปณณกรรมอย่างไร ? ขั้นตอนต่อไปก็คือวิธีปรับการตีความหรือนัยวิเคราะห์แบบอภิปณณกรรมคือ (๑) ตามหลักฐานที่สระบุรีและพุทธลักษณะที่คล้ายกับคนไทย น่าจะเชื่อและตีความได้ว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาเมืองไทยจริง (๒) สำหรับคนที่ไม่เชื่อเรื่องหลักฐานพระพุทธรูปและพุทธลักษณะเช่นนั้น อาจตีความว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้เสด็จมาเมืองไทยแน่นอน (๓) เราในฐานะชาวพุทธย่อมจะต้องแสดงความเคารพบูชาต่อพระพุทธรูปต่างๆ ด้วยความเชื่อว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาเมืองไทยจริง (๔) ถ้าพระพุทธเจ้าเสด็จมาเมืองไทยจริง เราก็จะได้รับกุศลผลบุญจากการกระทำความดีของเรา (๕) ถ้าหากแนวความคิดตรงข้ามกับข้างบนนั้นจริงและพระพุทธเจ้าไม่ได้เสด็จมาเมืองไทยจริง การทำความดีทางศาสนาดังกล่าวมาแล้วเช่น การทำบุญกุศล การแสดงความเคารพบูชาพระพุทธรูป และการทำกุศลอย่างอื่นที่ผ่านมาย่อมเป็นเครื่องสนับสนุนให้บุคคลนั้น เจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตและการประกอบสัมมาอาชีพ และหลังจากตายเขาก็จะไปสู่สุคติโลกสวรรค์ และ (๖) ด้วยวิธีนี้เราจะสามารถได้รับประโยชน์อย่างมากทั้งๆ ที่พระพุทธเจ้าอาจจะไม่ได้มาเมืองไทยจริง วิธีอภิปณณกรรมจึงเป็นวิธีที่ค่อนข้างเป็นการมองโลกในแง่ดีหรือ สุนิยม (Optimism) โดยเราสามารถตัดสินใจแสดงความเคารพบูชาพระพุทธรูป โดยไม่ต้องไปคำนึงถึงความจริงว่าพระพุทธเจ้าจะเสด็จมาเมืองไทยหรือไม่ เพราะการวิตกกังวลเช่นนั้นทำให้เราตัดสินใจทำอะไรที่ดีไม่ได้

๒) การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการตีความในเนตติปริกัรณ: การตีความของพุทธศาสนาเถรวาทนิยมวิธีอนุพัพพมรรคคือการหาความหมายสมบูรณ์จากหลักธรรมตามลำดับเป็นขั้นเป็นตอน เริ่มจากให้ทาน ถิลาศีลและเจริญภาวนา หรือ ศีล สมาธิและปัญญา ในเนตติปริกัรณมีทฤษฎีหลัก ๓ ทฤษฎีคือ ทหาระ ๑๖ แต่จะประยุกต์เฉพาะเทศนาทหาระ ทฤษฎีนี้ ๕ แต่จะเลือกเฉพาะ ๓ นัยแรกคือนันทิยาวิภูษณ นัย ตีบุคคลนัยและ สัททวิภินนัยและทฤษฎีที่ ๓ คือศาสนปฏิฐาน ๑๖ สูตร เทคนิคการประยุกต์เนตติปริกัรณเพื่อทำความเข้าใจตัวบทต้องเริ่มจากศาสนปฏิฐานซึ่งเป็นรูปแบบตัวบทที่กำหนดไว้ตายตัวว่าเรื่องเล่าแบบนี้เป็นตัวบทหรือ สูตรชนิดไหน เรื่องเล่าพระอ้วน ๒ องค์เป็นวาสนาภคิยะสูตรคือเรื่องเล่าที่นำไปสู่การทำความดี เป็นนิพเพทสูตรคือเรื่องเล่าที่ก่อให้เกิดการเบื่อหน่ายในโลกียวิสัย และเป็นอเสขสูตรที่เน้นการออกบวชหรือการแก้ปัญหาชีวิตแบบให้รู้เท่าทันคุณโทษของกามและหาทางออกจากวิภวภูมิจนเสียและจัดเป็น นันทิยาวิภูษณตรงประเด็นที่เริ่มต้นด้วยการกำจัดตัณหาด้วยสมถะและกำจัดอวิชชาด้วยวิปัสสนาภาวนาของพระสังกัจจายน์และพระศรีอารยเมตไตรย ตีบุคคลนัยให้เข้าใจถึงเรื่องกิเลสคือโลภะ โทสะและโมหะ ตามนัยแห่งสังกัปปิตนัยคือการกำจัดวิปัสสนาด้วยมหายานปฏิฐาน เพื่อมุ่งตรงไปสู่พระนิพพาน เรื่องเล่าพระอ้วนนี้มีนัยว่า ชาวพุทธควรประกอบกิจการงานด้วยยึดพระนิพพานเป็นที่ตั้ง เมื่อใดก็ตามที่ทำงานด้วย ตัณหาอวิชชาเป็นที่ตั้งเมื่อนั้นถือว่าอยู่อย่างประมาทและจะเกิดความเสียหายกระทบต่อสังคมในวงกว้าง โดยละเลยศีลธรรม กฎระเบียบข้อบังคับสังคมและเมตตาต่อปรมัตถธรรม มองไม่เห็นเป้าหมายที่แท้ของชีวิต คนประเภทนี้จะมุ่งทำงานเพื่อเงินเป็นใหญ่ ไม่สนใจคุณธรรม

ตัวบทพระอ้วนทั้ง ๒ สำนวนสามารถเข้าใจได้ด้วยหลักเทศนาหาระ ๖ อย่างคือ อัสสาทะ (คุณ) อาทีนวะ (โทษ) นิสสรณะ (ทางออก) ผละ (มีวิบากให้ไปเกิดใหม่) อุบายะ (กลยุทธ์ให้ทำความดี) และ อาณัตติ (ให้ชักชวนตนเองและคนอื่นทำความดีต่อไป) การศึกษาเรื่องพระอ้วนเป็น อัสสาทะ กล่าวคือ เราเห็นปฏิปทาของพระมหากัจจายนะในการขยายธรรมย่อให้พิสดารแล้วเกิดความชอบใจ เรื่องพระโสเรยยะจากชายกลายเป็นหญิงและจากหญิงกลายเป็นชายเกิดความบันเทิงในการอ่าน อันจะนำไปสู่การเห็นโทษในการติดข้องกับการอ่านนั้น (อาทีนวะ) เทศนาหาระสอนให้เข้าใจอาทีนวะคือโทษที่ยังติดข้องกับตัวบท ทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่างๆอีกต่อไป เทศนาหาระจึงสอนให้หาทางออก ด้วยการทำวิปัสสนาคือถอนความยึดมั่นถือมั่นในตัวบทเสียบ้างก็จะเป็นการดำเนินตามทางสายกลาง แนวพุทธ เทศนาหาระแนะว่า ถ้ายังไม่บรรลุนิพพานก็ยังเป็น “ผล” ให้เกิดในภพภูมิ ๓๑ ภูมิต่อไปเพื่อเป็น อุบายให้สร้างบารมี ด้วยการเตือนตน (อาณัตติ) และชวนคนอื่นมาศึกษาตัวบทนี้

๓) การประยุกต์ใช้ทฤษฎีอุบายโกศลวิธี: ขวามหายานถือว่าเรื่องเล่าพระอ้วนเป็น “อุบายวิธี” ที่อาจารย์จะสั่งสอนศิษย์ สภาวะพุทธหรือโพธิจิตนั้นอยู่ในตัวเราทุกท่านแล้ว ใน ทางพุทธศาสนา มหายานนั้น คติการสร้างรูปเคารพพระสังกัจจายน์ หรือ “หมีเล่อฝอ” เริ่มเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์ ช่ง(ซ่ง) ซึ่งเป็นสมัยแห่งความรุ่งเรืองทางด้านศิลปะหัตถกรรมจีน รูปเคารพทางพุทธศาสนาจึงถูกนำมา ใช้ในความหมายที่ดีแก่ราชสำนักและคหบดีทั่วไป ด้วยเหตุดังกล่าวนี ้ ภาพวาด จิตรกรรมจีน ประเพณี ประติมากรรมพระสังกัจจายน์ หรือ “หมีเล่อฝอ” จึงถูกนำมาใช้วัฒนธรรมมงคล เป็นสัญลักษณ์แห่งความ สุขสมหวังและมีความหมายที่ดีสำหรับใช้เป็นภาพอวยพรให้ แก่กันและกัน เพื่อให้การดำเนินชีวิตใด ๆ สำเร็จสมประสงค์และเพียบพร้อมด้วยปิติสุขตลอดไป “ผู้ใดบูชาพระสังกัจจายน์ ย่อมเป็นมหายานมงคลอุดม ด้วย ลาภ ยศ ความเจริญรุ่งเรืองดีนักแล” วิธีขอพลัง คือ ตั้งจิตอธิษฐาน ใช้มือข้างขวา จับที่พุงขวา ตามเข็มนาฬิกา ๓ รอบ ปางที่ดีที่สุดคือปางที่เมื่อเราเห็นแล้วเรารู้สึกรักรู้สึกชอบเห็นแล้วรู้สึกดี พระอรหันต์ ผู้บันดาลโชคลาภ ปัญญา และเมตตาตามหานิยม นั้ มังกรหมายถึงให้มีอำนาจวาสนาเป็นผู้ปกครองคน ชาวพุทธกราบไหว้สักการบูชาพระสังกัจจายน์เพื่อให้บังเกิดความเป็นสิริมงคล ๓ ประการแก่ตนเองและ ครอบครัวดังนี้ (๑) โชคลาภและความอุดมสมบูรณ์ พระสังกัจจายน์ได้รับการยกย่องให้เป็นพระผู้อุดมด้วย โภคทรัพย์ และลาภสักการะเสมอด้วยพระสิวลี (๒) สติปัญญา เนื่องเพราะพระสังกัจจายน์ได้รับการยกย่อง จากองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศในทางอธิบายความพุทธภาษิตท่านเป็นอรหันต์ผู้มีปฏิภาณ เฉียบแหลม (๓) ความงามและความมีเสน่ห์ เนื่องจากเพราะก่อนที่ท่านจะอธิษฐานจิตให้รูปร่างเปลี่ยนแปลง พระสังกัจจายน์มีผิวดั่งทองคำและมีรูปร่างละม้ายเหมือนพระพุทธเจ้ามากจนแม้แต่เทพยดา พรหมและ มนุษย์ทั้งปวงพากันรักใคร่ชื่นชม

สรุป

การประยุกต์ใช้ญาณวิทยาทั้งตะวันตกและตะวันออกโดยเฉพาะพุทธญาณวิทยา เพื่อทำความเข้าใจกรณีศึกษาภูมิปัญญาไทยเรื่องความเชื่อพระสังกัจจายน์และพระศรีอารยเมตไตรย ตามวัตถุประสงค์แรกได้ค้นพบทฤษฎีญาณวิทยาทั้งแนวเดิมและแนวใหม่ มีข้อที่พึงทำไว้ในใจคือ ทฤษฎีการตีความแนวใหม่ไม่ได้ปฏิเสธแนวเดิม เพียงแต่เสริมและบูรณาการเข้ากันเท่านั้น เช่น ทฤษฎีเจตนาผู้แต่งของชไลมาเคอร์ยังเป็นการใช้นิรนัยที่อยู่บนฐานของเจตนาผู้แต่งและภาษาของผู้แต่งคือยังมีกฎเกณฑ์เหมือนหลักนิรนัยการตีความเชิงพุทธไม่ได้ละทิ้งหลักศรัทธา ๑๐ หลักปัญญา ๓ และหลักสิกขา ๓ เพียงแต่ประยุกต์และบูรณาการอุปถัมภ์ธรรมเข้าไปและวิเคราะห์ด้วยหลักอนุพัพพมรรคและอุปายโกศลวิธี

ดังนั้น พุทธญาณวิทยาแนวใหม่ซึ่งเรียกว่าการตีความ ย่อมสอดคล้องกับญาณวิทยาพุทธแนวเดิมคือแนวสันนิษฐานเชิงปฏิบัตินิยมที่ยอมรับความมีอยู่โดยสมมติของสรรพสิ่งที่อิงทั้งวัตถุและจิต แต่ความมีอยู่โดยสมมตินี้จะเข้าไปหยั่งรู้ได้ด้วยประสบการณ์ตรงของแต่ละบุคคล ปฏิบัตินิยมแนวพุทธอิงอาศัยการปฏิบัติวิปัสสนาเพื่อเข้าถึงความจริงเพื่อความสิ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิง ซึ่งแตกต่างจากปฏิบัตินิยมทั่วไปที่นักคิดในสำนักนี้เน้นการเข้าถึงความจริงหรือความรู้แนววิทยาศาสตร์ ดังนั้นกรณีศึกษาภูมิปัญญาไทยเรื่องพระสังกัจจายน์และพระศรีอารยเมตไตรยของพุทธศาสนิกชนไทยจึงสามารถเข้าใจได้ตามแนวการตีความเชิงปฏิบัตินิยมแนวพุทธเป็นการบูรณาการเข้ากับปฏิบัตินิยมทั่วไป

บรรณานุกรม

- พระราชวรมนี (ประยูรธ ปยุตโต). **พุทธธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- จำรูญ ธรรมดา. (บรรยาย). **เนตติฎฐิปปน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๖.
- เอกวิทย์ ณ ถกลาง. **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภาค**. นนทบุรี. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย, ๒๕๔๐.
- อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย. **เนตติหารัตถทีปนี: อุปจาร และ นย**. โดยพระวิสุทธาจารย์,
- พระมหาสมจินต์ สัมมาปัญญา. **พระพุทธศาสนมหายานในอินเดีย : พัฒนาการและสารัตถธรรม**.
- กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระมหากัจจายนะ. **เนตติ-ปฏิกอปปเทสปรกณ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระธรรมกิตติวงศ์. **การตีความพุทธศาสนสุภาษิต**. กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๕๐, หน้า ๘.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๙.
- วรยุทธ ศรีวรกุล, “โมเดลแบบโพสโมเดิร์นในชีวิตจิต”, บทความนำเสนอในการสัมมนาประจำปีของสมาคมปรัชญาและศาสนาแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยพายัพ วันที่ ๒๑-๒๒ ตุลาคม ค.ศ. ๒๐๐๔.

Bhikkhu Nanamoli, Trans. The Guide (Netti-Ppa karanam) of Kaccana Thera. London: PTS, 1962.

Buddhadasa Bhikkhu. Christianity and Buddhism. Bangkok: Samakeesarn Press, 1967.

Chatterjee, Satischandra. The Nyaya Theory of Knowledge: A Critical Study of Some Problems of Logic and Metaphysics. Calcutta: University of Calcutta, 1978.

Datta, Dharendra Mohan. The Chief Currents of Contemporary Philosophy. Calcutta: Sibendranath Kanjilal, 1970.

Donald S. Lopez, Donald, S. ed.. Buddhist Hermeneutics. Honolulu: University of Hawaii Press, 1988.

Kaccana Thera. The Guide (Nettippakaranam) tr. by Nanamoli Bhikkhu. London: PTS, 1962.
_____. The Pitaka-Disclosure (Petakopadesa). Tr. by Nanamoki Bhikkhu. London : PTS, 1964.

Klemm, David E. Hermeneutical Inquiry. 2 Vols. Atlanta : Scholars Press, 1986.

Lopez, Donald S. (Ed.). Buddhist Hermeneutics. Honolulu: University of Hawaii Press, 1988.

Lawson, E. Thomas and McCauley, Robert N. Rethinking Religion : Connecting Cognition and Culture. Cambridge : Cambridge University Press, 1990.

Richystar.ประวัติพระสังกัจจายน์ Retrieved May 7, 2016, from [แหล่งที่มา], (ออนไลน์), <http://www.richystar.com/>

ประวัติเทพเจ้าจีน-เทพเจ้าโซคลาภ-กวนอู-กวนอิม-ไฉ่ซิงเอี้ย-ฮกลกซิว-พระสังกัจจายน์/ประวัติเทพเจ้าจีน-พระสังกัจจายน์.html.